

Journal of Urban Environmental Planning and Development

Vol 4, No 16, Winter 2025

p ISSN: 2981-0647 - e ISSN: 2981-1201

Journal Homepage: <https://sanad.iau.ir/journal/juep/>

Research Paper

Reading the Effective Driving Forces on the Development of Sustainable Urban Tourism with an Emphasis on Ecological Power (Case Study: District 22 of Tehran Metropolis)

Hamid Karimi: PhD Student, Department of Geography and Urban Planning, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Islamshahr, Iran

Azadeh Arbabi Sabzevari*: Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Islamshahr, Iran

Fatemeh Adibi Saadinejad: Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Islamshahr, Iran

Maryam Rostampisheh: Assistant Professor, Department of Architecture, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Islamshahr, Iran

Received: 2024/02/04 PP 55-70 Accepted: 2024/03/30

Abstract

Investigating the drivers of sustainable urban tourism development with an emphasis on ecological power is very important. This review will not only help us improve the development process, but also help us better understand the needs and environmental issues of cities. By analyzing ecological drivers, we can more effectively develop and implement environmental policies and programs in cities and protect natural resources more. This survey can help the development of sustainable tourism and increase people's awareness and promote environmental culture in the society. In this regard, this article has tried to recognize and cluster the drivers affecting the future state of sustainable tourism development in the 22nd district of Tehran metropolis with the structural analysis method, emphasizing its ecological potential. Theoretical data was prepared by document method and experimental data by survey method based on Delphi technique. The statistical population is 20 urban experts based on targeted sampling and development drivers, 36 driving forces in 5 economic, social, physical, managerial and environmental dimensions, which have been processed by structural mutual effects analysis method in MICMAC software. The findings, in terms of the overall analysis of the system environment, showed that 599 relationships have the number 3, and this means that the relationships of key drivers are very large and have great influence. The clustering system of thrusters indicates the concentration of dual thrusters. From the total of 36 driving forces of development, 12 key drivers include encouraging people's participation in the urban development process, improving the standard of living and social welfare, developing local industries and entrepreneurship, preserving natural landscapes and green spaces in the city, developing local and efficient management in the field of tourism, improving local capabilities to manage crises and risks, creating sustainable policies and regulations, promoting social cooperation and interaction, reducing air, water, and soil pollution, creating local employment, promoting local culture and regional identity, and developing transparent and shared urban planning. has been identified.

Keywords: Driving Forces,, Urban Tourism, Sustainable Urban Tourism, Ecological Power, District 22 Of Tehran Metropolis.

Citation: Karimi, H., Arbabi Sabzevari, A., Adibi Saadinejad & Rostampisheh, M. (2025). **Reading the Effective Driving Forces on the Development of Sustainable Urban Tourism with an Emphasis on Ecological Power (Case Study: District 22 of Tehran Metropolis).** *Journal of Urban Environmental Planning and Development*, 4(16), 55-70.

© The Author(s) **Publisher:** Islamic Azad University of Shiraz

DOI: 10.30495/JUEP.1403.922282

* **Corresponding author:** Azadeh Arbabi Sabzevari, **Email:** Az.Arbabi@iau.ac.ir, **Tel:** +98 9122772923

Extended Abstract

Introduction

The 22nd district of Tehran metropolis is not an exception to this rule and as a newly established district, with an area of about 6000 hectares, it is a related phenomenon and is influenced by the rapid changes of the city and urbanization in Tehran. This area has long been the focus of urban planners and experts due to its potential and actual ecological facilities on the one hand and the fact that most of it is virgin on the other hand, and in the conditions where other parts of Tehran city suffer from density and non-standard architecture. Urban affairs have been located. Currently, due to its special features and natural background and its location in the capital area, Tehran is the direction of expansion of the city and in terms of spatial development pattern, it acts like a new city. District 22 of Tehran municipality can be considered as a sustainable development of Tehran, in other words, it is the first urban district that was built with the aim of sustainable development. The existence of trans-regional and transnational elements and uses in this area, such as the Martyrs Lake of the Persian Gulf, Chitgar Park, Azadi Stadium, Botanical Garden, various research institutes, Olympic Village, Sharif University, Iran Mall, Hezar and Ik Shahr, etc. The passage of important highways of Tehran city along with the passage of line 5 of Tehran Metro is one of the important features of this area

Methodology

The present study, with a future-research approach, identifies the most important driving forces affecting the future state of sustainable tourism development in the 22nd district of Tehran, emphasizing its ecological potential. In terms of practical purpose, this research is a combination of documentary and survey methods, and in terms of nature, it is based on the new methods of future research, analytical and exploratory science, which was carried out by using a combination of quantitative and qualitative models. Is. Documentary study method and experimental data of survey method based on Delphi method have been used in preparing the propellants under study. To select the Delphi team, since the goal is not to generalize the results, a purposeful or judgmental sampling method has been used. The selection criteria of experts are theoretical

mastery, practical experience, willingness and ability to participate in research and access. The important point in determining the number of experts is to ensure the comprehensiveness of different viewpoints in the research. The number of experts participating in the structural analysis of reviewed articles is usually between 14 and 20 people. According to the above criteria, 20 experts and specialists from universities and research centers have been selected to participate and cooperate in the research process. In information processing, structural interaction analysis method was used in MICMAC software. Using the Delphi method, 36 primary drivers have been identified in the form of 5 economic, social, physical, managerial, and environmental dimensions.

Results and discussion

This research has been done with the aim of identifying the drivers influencing the future state of sustainable tourism development in the 22nd district of Tehran metropolis, emphasizing its ecological potential. The findings of this research showed that the general pattern of dispersion of drivers of sustainable tourism development in the 22nd district of Tehran metropolis, with emphasis on its ecological power in terms of mutual effects analysis, indicates the state of an unstable environmental system in which the drivers The study has a complex and intermediate state in terms of effectiveness. The state of clustering is indicative of cluster concentration in the area of dual thrusters. Among the 36 driving forces, 12 driving forces have a key effect on the future state of sustainable tourism development in the 22nd district of Tehran, emphasizing its ecological power, which includes encouraging people's participation in the process of urban development, improving the standard of living and social welfare, and developing industries. local and entrepreneurship, preservation of natural landscapes and urban green space, development of local and efficient management in the field of tourism, promotion of local capabilities to manage crises and risks, creation of sustainability policies and regulations, promotion of cooperation and social interaction, reduction of air and water pollution, and soil, creating local employment, promoting local culture and regional identity, and developing transparent and shared urban planning. In terms of systemic performance, these forces play the

role of high influence and low influence in the system environment with the aim of improving the quality of sustainable tourism development in the 22nd district of Tehran metropolis, emphasizing its ecological power, and as a result, they are considered the most effective and key drivers

Conclusion

Among the 36 driving forces, 12 driving forces have a key effect on the future state of sustainable tourism development in the 22nd district of Tehran, emphasizing its ecological power, which includes encouraging people's participation in the process of urban development, improving the standard of living and social welfare, and developing industries. local and entrepreneurship, preservation of

natural landscapes and urban green space, development of local and efficient management in the field of tourism, promotion of local capabilities to manage crises and risks, creation of sustainability policies and regulations, promotion of cooperation and social interaction, reduction of air and water pollution, and soil, creating local employment, promoting local culture and regional identity, and developing transparent and shared urban planning. In terms of systemic performance, these forces play the role of high influence and low influence in the system environment with the aim of improving the quality of sustainable tourism development in the 22nd district of Tehran metropolis, emphasizing its ecological power, and as a result, they are considered the most effective and key drivers.

فصلنامه برنامه ریزی و توسعه محلی شهری

دوره ۴، شماره ۱۶، زمستان ۱۴۰۳

شاپا چاپی: ۰۶۴۷-۲۹۸۱ شاپا الکترونیکی: ۱۲۰۱-۲۹۸۱

Journal Homepage: <https://sanad.iau.ir/journal/juep/>

مقاله پژوهشی

خوانش پیشران‌های موثر بر توسعه گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک (مطالعه موردی: منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران)

حمید کریمی: دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران
آزاده اربابی سبزواری: دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران
فاطمه ادیبی سعدی نژاد: استادیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران
مریم رستم پیشه: استادیار، گروه معماری، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران

دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۵ صص ۷۰-۵۵ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۱۱

چکیده

بررسی پیشران‌های توسعه گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک اهمیت بسیاری دارد. این بررسی نه تنها به ما کمک می‌کند تا فرآیند توسعه را بهبود بخشیم، بلکه به شناخت بهتر از نیازها و مسائل زیست‌محیطی شهرها نیز کمک می‌کند. با تحلیل پیشران‌های اکولوژیک، می‌توانیم به‌طور موثرتری به تدوین و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های محیط‌زیستی در شهرها پردازیم و از منابع طبیعی محافظت بیشتری داشته باشیم. این بررسی می‌تواند به توسعه گردشگری پایدار کمک کند و باعث افزایش آگاهی افراد و ارتقاء فرهنگ محیط‌زیستی در جامعه شود. در این راستا، این مقاله کوشیده است با روش تحلیل ساختاری، پیشران‌های موثر بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک آن را بازشناسی و خوشه‌بندی کند. داده‌های نظری با روش اسنادی و داده‌های تجربی با روش پیمایشی بر پایه تکنیک دلفی تهیه شده است. جامعه آماری ۲۰ نفر از خبرگان شهری بر اساس نمونه‌گیری هدفمند و پیشران‌های توسعه، ۳۶ نیروی پیشران در ۵ بعد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، مدیریتی و زیست محیطی است که با روش تحلیل اثرات متقابل ساختاری در نرم‌افزار MICMAC پردازش شده است. یافته‌ها از نظر تحلیل کلی محیط سیستم نشان داد که ۵۹۹ رابطه عدد ۳ دارد و این به معنای آن است که روابط پیشران‌های کلیدی بسیار زیاد بوده و از تاثیرگذاری و تاثیرپذیری زیادی برخوردارند. نظام خوشه‌بندی پیشران‌ها حاکی از تمرکز پیشران‌های دوگانه است. از مجموع ۳۶ نیروی پیش‌برنده توسعه، ۱۲ پیشران کلیدی شامل تشویق به مشارکت مردم در فرآیند توسعه شهری، ارتقاء سطح زندگی و رفاه اجتماعی، توسعه صنایع محلی و کارآفرینی، حفظ مناظر طبیعی و فضای سبز درون شهری، توسعه مدیریت محلی و کارآمد در حوزه گردشگری، ارتقاء توانمندی‌های محلی برای مدیریت بحران‌ها و ریسک‌ها، ایجاد سیاست‌ها و آیین‌نامه‌های پایداری، ترویج همکاری و تعامل اجتماعی، کاهش آلودگی هوا، آب، و خاک، ایجاد اشتغال محلی، ارتقاء فرهنگ محلی و هویت منطقه‌ای و توسعه برنامه‌ریزی شهری شفاف و اشتراکی شناسایی شده است.

واژه‌های کلیدی: پیشران، گردشگری شهری، گردشگری پایدار شهری، توان اکولوژیک، منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران

استناد: کریمی، حمید؛ اربابی سبزواری، آزاده؛ ادیبی سعدی نژاد، فاطمه و رستم پیشه، مریم (۱۴۰۳). خوانش پیشران‌های موثر بر توسعه گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک (مطالعه موردی: منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران). فصلنامه برنامه ریزی و توسعه محیط شهری، ۴(۱۶)، ۵۵-۷۰

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شیراز

© نویسندگان

DOI: 10.30495/JUEP.1403.922282

مقدمه

گردشگری یک صنعت حیاتی، جامع و حامی است (Zhu et al., 2023: 2) که رشد پایدار، پرسرعت و پایداری را در سیستم اقتصادی جهانی تجربه کرده است (Zhou et al., 2023: 3) با تعمیق جهانی شدن اقتصادی، صنعت گردشگری وارد عصر طلایی شده و به عنوان یکی از بخش‌های با رشد سریع در اقتصاد جهانی ظاهر شده است (Godil et al., 2020: 2). با این حال، توسعه سریع گردشگری منجر به طیف وسیعی از مشکلات اجتماعی و زیست‌محیطی، از جمله آسیب‌های زیست‌محیطی و فرسایش میراث فرهنگی شده است (Han., 2021: 2). در نتیجه، توسعه گردشگری پایدار به یک راه حل حیاتی برای رسیدگی به این مسائل تبدیل شده است و توجه صنعت گردشگری را به خود جلب کرده است (Guo et al., 2019: 3).

گردشگری پایدار رویکرد جدیدی برای توسعه گردشگری است که حفظ محیط زیست بوم شناختی، حفاظت از میراث فرهنگی، پیشرفت اقتصاد جامعه و توسعه اجتماعی را در اولویت قرار می‌دهد (Chang., 2020: 2). این مدل مستلزم بررسی دقیق تأثیرات بر اکولوژی، فرهنگ و جامعه در تمام جنبه‌های برنامه ریزی، مدیریت و بهره برداری گردشگری برای دستیابی به تعادل هماهنگ بین توسعه گردشگری، حفاظت از محیط‌زیست، حفظ میراث فرهنگی و توسعه جامعه است (Sheller., 2021). گردشگری پایدار نه تنها یک روند رو به رشد در صنعت گردشگری است، بلکه جزء ضروری پایداری اقتصاد جهانی است (Kim et al., 2019: 4). بنابراین توسعه گردشگری پایدار، مفهومی است که در دهه‌های اخیر به عنوان یک راهکار مهم برای حفظ و حمایت از محیط‌زیست و توسعه اقتصادی پایدار مورد توجه قرار گرفته است. در سال‌های اخیر، مشاهده می‌شود که شهرها به‌طور مداوم در حال افزایش جمعیت، ساخت و سازهای بیشتر و استفاده ناقص از منابع طبیعی هستند که منجر به مشکلاتی همچون آلودگی هوا، ترافیک شدید و کاهش کیفیت زندگی می‌شود. در همین راستا، توسعه گردشگری پایدار شهر بر آن است تا با استفاده هوشمندانه و متعادل از منابع طبیعی، برنامه‌هایی مد نظر داشته باشد تا با حفظ تاریخ و فرهنگ محلی، جذابیت‌های شهر را برای گردشگران افزایش دهد و در عین حال به رشد بهینه و اقتصاد پایدار در شهر کمک کند. با تأکید بر توان اکولوژیک، توسعه گردشگری پایدار شهر به معنای ایجاد یک سیستم گردشگری هوشمند است که عوامل طبیعی محیطی شهر را محور قرار می‌دهد. این سیستم در جهت سازگاری با محیط‌زیست، حفاظت از منابع طبیعی و پایداری آنها، بهره‌گیری از انرژی‌های تجدیدپذیر و کاهش تأثیرات منفی روی محیط‌زیست کوشاست (Sobaih et al., 2021). بنابراین گردشگری به عنوان یک صنعت، همانند سایر صنایع، از خدمات و محصولاتی به عنوان ماده‌ای خام استفاده می‌کند و فرآورده‌های نهایی را در دسترس قرار می‌دهد. در صورت وجود کیفیت نامناسب ورودی‌ها، محصول نهایی نیز در شرایط و حد مطلوب قرار نخواهد داشت و در نتیجه، رضایتمندی کاهش می‌یابد و یا از بین می‌رود (Rasoolimanesh et al., 2020: 3).

منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران از این قاعده مستثنی نیست و به عنوان یک منطقه‌ی تازه تاسیس، با وسعتی حدود ۶۰۰۰ هکتار پدیده‌ای وابسته و تحت تأثیر تحولات سریع شهر و شهرنشینی در تهران است. این منطقه به لحاظ دارا بودن امکانات بالقوه و بالفعل اکولوژیک از یک سو و بکر بودن قسمت اعظم آن از سوی دیگر، و در شرایطی که سایر نقاط شهر تهران از تراکم و معماری غیر استاندارد رنج می‌برند، از دیرباز مورد توجه شهرسازان و کارشناسان امور شهری قرار داشته است. در حال حاضر به دلیل ویژگی‌های خاص و بستر طبیعی و موقعیت خود در پهنه پایتخت، سمت گسترش شهر تهران است و از لحاظ الگوی توسعه فضایی، همچون یک شهر جدید عمل می‌نماید. منطقه ۲۲ شهرداری تهران را می‌توان پایاب توسعه پایدار تهران دانست به عبارت روشن‌تر یعنی اولین منطقه شهری است که با هدف توسعه پایدار احداث شده است. وجود عناصر و کاربری‌های فرامنطقه‌ای و فراملی در این منطقه از قبیل دریاچه شهدای خلیج فارس، بوستان چیتگر، ورزشگاه آزادی، باغ گیاه‌شناسی، پژوهشکده‌های مختلف، شهرک دهکده المپیک، شهرک دانشگاه شریف، ایران‌مال، هزار و یک شهر و ... و همچنین عبور بزرگراه‌های مهم شهر تهران به همراه عبور خط ۵ متروی تهران از ویژگی‌های مهم این منطقه است (Akbari, 2022: 10).

در سال‌های اخیر منطقه ۲۲ همزمان با شتاب گرفتن در مسیر توسعه‌ی سریع گردشگری و جذب گردشگر، نتوانسته است کاملاً خود را با توسعه پایدار شهری وفق دهد و گردشگری پایدار را به ارمغان بیاورد؛ به طوری که ایجاد ترافیک و تردد زیاد خودروها در سطح منطقه، ازدحام جمعیت، آلودگی‌های زیست محیطی، تغییر فرهنگ و رسوم مردمی و افزایش آلودگی‌های صوتی و ...، از جمله مسائل و موضوعات مهمی هستند که در سالیان اخیر و با افزایش ورود گردشگران و افزایش جمعیت منطقه، به وضوح مشهود است. منطقه ۲۲ با توجه به توان‌های اکولوژیک خود با وجود هزینه‌های زیاد، در صورت عدم مدیریت صحیح و اصولی، در آینده‌ای نه چندان دور چشم‌انداز نامناسبی را چه در عرصه سکونتگاهی و چه در عرصه گردشگری پایدار شهری، با وجود تمام پتانسیل‌ها و ظرفیت‌ها، به خود خواهد دید. با این وضعیت، سؤال درباره جایگاه و آینده توسعه گردشگری پایدار منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران از اهمیت زیادی برخوردار است. به‌رحال نبود پاسخ روشن برای این سؤال مسیر گذار از این پیچیدگی‌ها و تحولات مورد بحث، بسیار دشوار خواهد بود. در چاره‌جویی برای گذار از این پیچیدگی و عدم

قطعی‌ها، چاره‌ای جز تبیین و ارائه الگوی توسعه گردشگری پایدار منطقه ۲۲ تهران با توجه به توان اکولوژیک نیست. در همسویی با چنین ضرورتی، این مطالعه سعی دارد تا با روش تحلیل ساختاری پیشران‌های موثر بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران را شناسایی و بررسی کند. در راستای ردیابی و پاسخ علمی به این هدف فوق سوال اصلی پژوهش عبارت است از:

۱. پیشران‌های کلیدی موثر بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران با تاکید بر توان آن اکولوژیک کدامند؟

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

عسگری دثفه و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی تاثیر عوامل مهم توسعه اکوتوریسم شهری بر افزایش تاب‌آوری در منطقه ۲۲ تهران پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که برای ابعاد موثر در تاب‌آوری در منطقه ۲۲، شاخص اجتماعی-فرهنگی در رتبه اول با مقدار ۰/۷۸۲ قرار گرفت. پس از آن به ترتیب شاخص‌های زیرساختی، زیست‌محیطی، مدیریتی، کالبدی-ساختاری و اقتصادی در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. پیش‌بینی می‌شود با از بین رفتن شیوع ویروس کرونا و سرازیر شدن دوباره گردشگران و مسافران، آسیب‌ها به حداکثر رسیده و میزان تاب‌آوری را تا حد زیادی به چالش بکشد. بر همین اساس تبلیغات و کارهای فرهنگی و آموزشی بخصوص در حال حاضر که اکثر مردم در خانه‌های خود هستند، می‌تواند بسیار مثر و ثمر برای آینده منطقه باشد. قادری و اعرابی (۱۴۰۰)، در پژوهشی نیل به توسعه پایدار از رهگذر گردشگری در شهر زیراب پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که شهر زیراب از فرآیند افزایش گردشگران تاثیرپذیر بوده است و این تاثیرات در ابعاد گوناگون آن متفاوت بوده است. هر چند مزایایی برای شهر زیراب داشته است، اما تاثیرات منفی به ویژه در بعد زیست محیطی آشکار است. چنین فرآیندی، بایستگی‌های مدیریت و نظام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در راستای منافع جمعی و پایداری را می‌طلبد. افزایش شمار گردشگران و تلاش برای جذب بیشتر به‌طور الزامی به معنی دستیابی به توسعه پایدار در گردشگری و به تبع آن توسعه شهر پایدار نیست. فرهادی و یونکی (۱۴۰۰)، در پژوهشی به پیشران‌های گردشگری توسعه پایدار در ایران با تأکید بر جهانی‌شدن پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که ۱- بعد فناوری (تکنولوژیکی)، ۲- بعد اقتصادی، ۳- بعد سیاسی به ترتیب اولویت‌های ذکرشده، کلیدی‌ترین پیشران‌های گردشگری توسعه پایدار در ایران با تأکید بر جهانی‌شدن است. در ادامه تحلیل‌های صورت‌گرفته نتایج بیانگر آن بود که جهانی‌شدن با گردشگری رابطه معنادار و مثبتی دارد و میزان این تاثیرات در راستای ابعاد توسعه پایدار (سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اکولوژی، فناوری) در شکل‌گیری رفتار گردشگر موثر است. معتمدی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به شناسایی و اولویت‌بندی عوامل راهبردی توسعه گردشگری شهر سنقر پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که از نظر وزن مزیت رقابتی هریک از شهرها نسبت به محدوده مورد مطالعه از نظر گردشگری طبیعی شهر کرمانشاه بزرگ‌ترین رقیب در منطقه برای شهر سنقر است و شهر جوانرود، هرسین، کنگاور و صحنه رقبای بعدی این شهر به‌شمار می‌روند. در بعد گردشگری فرهنگی نیز کرمانشاه و جوانرود، هرسین، صحنه و کنگاور با شهر سنقر در رقابت هستند. وجود جاذبه‌های طبیعی بکر و زیبا، وجود بازار، حمام‌ها و بافت‌های سنتی، آب و هوای معتدل و نیم خشک به ترتیب مهمترین منابع و قابلیت شهر سنقر در جهت توسعه گردشگری می‌باشند. تقوایی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی به تحلیل فضاهای سبز شهری به‌منظور توسعه پایدار گردشگری شهری با تأکید بر بعد زیست محیطی در شهر نور پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشانگر این بود که به منظور ارزیابی و بررسی تاثیرات فضاهای سبز و پارک‌های شهری در توسعه گردشگری و رونق بخشیدن به صنعت توریسم در شهر نور بوده فضاهای سبز واقع در شهر تا حد زیادی می‌تواند در رونق بخشیدن به صنعت گردشگری در شهر نور موثر واقع شود.

- چنگ^۱ و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی به ارزیابی کارایی اکولوژیکی گردشگری و توسعه پایدار در حوضه رودخانه هانجیانگ: مطالعه مدل اندازه‌گیری مبتنی بر کارایی فوق‌العاده پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش حاکی از آن بود که کارایی اکولوژیکی گردشگری در حوضه رودخانه هانجیانگ از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ یک ویژگی مرحله‌ای با رشد کلی قابل توجه را را طی کرده است. به طور خاص، کارایی اکولوژیکی گردشگری ابتدا افزایش و سپس کاهش یافته است. این تغییر تدریجی به دلیل صدور یک سری مقررات توسط دولت چین از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷ برای ارتقای بهبود کارایی اکولوژیکی گردشگری بود.

- بروچادو^۲ و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی به تاب‌آوری و گردشگری شهری پایدار: درک ادراک جوامع محلی پس از یک بحران پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که مصاحبه‌های تحلیل‌شده، بینش‌های جدیدی در مورد تاثیرات کنونی و آینده بحران همه‌گیری از دیدگاه مردم محلی ارائه می‌دهد. نگرانی‌های بیان‌شده، متقاطع بود و بازار کار (یعنی بیکاری و فرصت‌های شغلی) و مسائل اجتماعی (یعنی امنیت، بی‌خانمانی و بی‌ثباتی اجتماعی) را در بر می‌گرفت. این بیماری همه‌گیر اثرات اقتصادی نیز داشته است (به عنوان مثال، بسته شدن شرکت‌های گردشگری، رستوران‌ها، اقامتگاه‌ها و خدمات تکمیلی) و سیستم‌های حمل و نقل، به‌ویژه خطوط هوایی را تحت تاثیر قرار داده است.

^۱. Cheng

^۲. Brochado

لی و تراسون^۱ (۲۰۲۳)، در پژوهشی به پیکربندی الگوی توسعه پایدار گردشگری تحت تأثیر ساخت یک سیستم راه‌آهن پرسرعت در جنوب غربی چین پرداخته‌اند. این مطالعه نشان داد که الگوی توسعه گردشگری در این منطقه همگن نیست، بلکه ترکیبی از شش الگوی معادل (یعنی الگوی پیکربندی شده) است. ارتباط اقتصادی گردشگری متغیر اصلی برای ارتقای توسعه گردشگری بود. بنابراین، بر اساس تئوری پیکربندی، هر شهر باید الگوی خود را تعیین کند و بر این اساس نقاط قوت و همچنین تکمیل‌کننده نقاط ضعف را توسعه دهد. بعلاوه، که توسط نظریه پیچیدگی تعیین می‌شود، شهرها باید از قدرت سیستم راه‌آهن پرسرعت سرمایه‌گذاری کنند و از دستاوردهای به دست آمده در شهرهای دیگر بیاموزند.

اصولاً و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی به بررسی عوامل تعیین‌کننده حمایت ساکنان از توسعه گردشگری پایدار: یک مطالعه تجربی در میدیات، ترکیه پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که تصویر مکان ساکنین به طور قابل توجهی دو اثر از سه تأثیر گردشگری یعنی تأثیرات اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی را پیش‌بینی می‌کند. علاوه بر این، ادراک ساکنان از تأثیرات زیست‌محیطی و اجتماعی- فرهنگی پیش‌بینی‌کننده‌های مهمی برای حمایت یا مخالفت آن‌ها با گردشگری پایدار بود. در حالی که تأثیرات محیطی درک شده تأثیر مثبتی بر حمایت از گردشگری پایدار دارد، تأثیرات اقتصادی درک شده تأثیر منفی دارد. این یافته می‌تواند برنامه‌ریزان و متخصصان گردشگری را به سمت تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر و برداشتن گام‌های قوی‌تر به سمت توسعه گردشگری پایدار راهنمایی کند.

- گروب^۲ (۲۰۲۳)، در پژوهشی به جستجوی مسیریابی برای گردشگری شهری پایدار: ساختارشناسی انتقادی از رویکرد برلین برای گردشگری سازگار با شهر پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان داد که گردشگری و شیوه‌های احتمالی تنظیم آن در حال وقوع است. این نشان می‌دهد که چگونه ایده‌ها و مفاهیم مختلف از شکل‌گیری‌های دانش گفتمانی مختلف با یکدیگر همگرا می‌شوند و نوید یک رویکرد سیاستی نوآورانه را می‌دهد، اما با برخی ناسازگاری‌ها، منجر به گفتمان سیاستی پراکنده در مورد گردشگری شهری پایدار می‌شود. این مقاله با تأکید بر ماهیت به طور کلی پیچیده اجرای مفهوم گردشگری پایدار، در نهایت استدلال می‌کند که مذاکره عمیق‌تر درباره اهداف و اصول اساسی گردشگری پایدار در یک بافت شهری برای آغاز یک تغییر اساسی در عملکرد سیاست ضروری است.

در انتهای بخش پیشینه پژوهش ضروری است ضمن جمع‌بندی از مطالعات و تحقیقات توسعه گردشگری پایدار شهری انجام شده در گستره کشور و جهان، با تفکر انتقادی وجه تباین این تحقیق نسبت به آن‌ها و همچنین نوآوری و اهمیت تحقیق حاضر را تبیین کنیم.

۱. نگاهی به مطالعات و پژوهش‌های انجام شده، از دو جهت، پژوهش حاضر را متباین و برجسته می‌سازد: اول، انتخاب رویکرد توسعه پایدار به عنوان رویکرد تحقیق برای گردشگری شهری است. دوم، ضرورت توجه به توان اکولوژیک در توسعه گردشگری پایدار در مناطق شهری است. بنابراین توسعه‌ی گردشگری پایدار شهری نیازمند توجه به توان اکولوژیک منطقه است. به منظور حفظ محیط‌زیست و جلوگیری از تخریب منابع طبیعی، باید در توسعه‌ی گردشگری شهری رویکردی پایدار اتخاذ شود. از این رو برای توسعه گردشگری پایدار شهری، در نظر گرفتن حداکثر ظرفیت اکولوژیکی منطقه ضروری است.

صنعت گردشگری، در رونق و شکوفایی شهرها نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند. امروزه، محققان بسیاری از برنامه‌ها و راهبردهای توسعه در بخش گردشگری در شهرها را تدوین و سازماندهی می‌کنند (Ashworth & Page, 2011). سیاستگذاری‌ها و طرح‌های توسعه گردشگری شامل گسترش زیرساخت‌های گردشگری، تدوین الگوها و مقررات، ارتقاء روابط و پیشرفت در رویه‌های ارتباطی مانند برقراری روابط خواهرخوانده و غیره، که عمدتاً در شهرها و به‌خصوص در شهرهای بزرگ صورت می‌پذیرد، می‌باشند (Ghaderi & Arabi, 2021: 3). گردشگری به عنوان یکی از مولفه‌های مهم در تولید ناخالص داخلی و تأثیرگذار بر رشد و توسعه اقتصادی در دهه‌های اخیر بسیار مطرح شده است (Budeanu, 2005: 91). صنعت گردشگری قادر است به اقتصاد ملی عواملی مانند اشتغال، درآمد، سرمایه‌گذاری، صادرات و بهبود زیرساخت‌ها کمک کند (Eraqi, 2007: 193). همچنین، گردشگری می‌تواند تأثیر مستقیم و غیرمستقیمی بر رونق صنایع مرتبط با آن داشته باشد. علاوه بر اثرات اقتصادی، گردشگری می‌تواند تأثیر مثبتی بر جوامع محلی داشته باشد. علاوه بر این، تبادل فرهنگ و تجربه بین مسافران و جامعه میزبان ممکن است باعث افزایش تفهیم و همبستگی بین افراد و گروه‌ها شود. بنابراین، می‌توان گفت که گردشگری با بهره‌برداری از مزایای خود در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی، می‌تواند به توسعه پایدار و بهبود کیفیت زندگی جامعه محلی و نیز فرهنگ و تاریخ محلی کمک کند (Sobaih et al., 2021).

ارتباط میان گردشگری و توسعه شهری پایدار از سه بعد اصلی: جامعه (جامعه‌شاداب)، اقتصاد (اقتصاد شایسته) و اکولوژی (محیط زیست) تشکیل شده است. از آنجایی که هدف از ترکیب این سه با یکدیگر رسیدن به توسعه پایدار است (WTO, 2001). گردشگری پایدار یکی از مهم‌ترین مباحث در حوزه توسعه پایدار است که به جلب میل گردشگران برای بازدید از مناطق مختلف و همچنین حفظ و حراست از منابع

¹. Li & Terason

². Uslu

³. Grube

طبیعی و فرهنگی مناطق مورد نظر می‌پردازد. مفهوم گردشگری پایدار برگرفته از نظریه گسترده‌تر توسعه پایدار است که توسعه بلندمدت، پایدار و پایدار را در اولویت قرار می‌دهد و در عین حال بر عدالت در بین معاصران، نسل‌های آینده، کشورها و گروه‌های قومی تأکید دارد (Liu, 2003: 461). این نظریه منعکس‌کننده شناخت رو به رشد تأثیر مخرب فعالیت‌های انسانی بر محیط زیست محیطی است و بر اهمیت متعادل کردن اهداف کارایی، عدالت با توجه به توان اکولوژیک تأکید می‌کند (Lu, 2009: 7). به تعریف سازمان جهانی گردشگری توسعه پایدار گردشگری فرایندی است که با بهبود کیفیت زندگی میزبانان، تأمین تقاضای بازدیدکنندگان و به همان نسبت با حفاظت منابع طبیعی و انسانی در ارتباط باشد (Shariff et al., 2013: 389). در این مدل گردشگری، تمرکز بر تأمین نیازهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جوامع همراه با حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی می‌باشد. با این رویکرد، به دنبال تصمیم‌گیری‌هایی هستیم که بر مبنای تعادل بین توسعه گردشگری و حفظ منابع و جوامع محلی انجام شوند. توسعه پایدار گردشگری بر مصرف پایین منابع طبیعی، حفظ و احیای منابع طبیعی و محیط زیست، مشارکت جامعه محلی، حفظ و ترویج فرهنگ و هویت محلی و انصاف اجتماعی تأکید دارد (Mansfeld, 2006: 584). هدف گردشگری پایدار ارتقای پایداری صنعت گردشگری با کاهش تنش و تعارض است (Liu, 2003: 462) که ممکن است از تعاملات پیچیده بین صنعت، گردشگران، محیط زیست و جوامع محلی ناشی شود و در عین حال کیفیت منابع طبیعی و فرهنگی را حفظ کند (Rasoolimanesh et al., 2020: 3). هدف اصلی آن حفاظت و افزایش فرصت‌ها برای استفاده در آینده در عین رفع نیازهای گردشگران و جوامع محلی، تضمین حفظ فرآیندهای زیست‌محیطی ضروری و تنوع زیستی، و حمایت از معیشت محلی است (Higgins-Desbiolles, 2021: 553). در گردشگری پایدار شهری بر آن تأکید می‌شود علاوه بر رهاوردهای اقتصادی و اجتماعی این صنعت، لزوم اهمیت قائل شدن به تداوم برنامه‌های توسعه گردشگری برحسب زمان، یعنی توجه به نسل‌های آینده و آثار این توسعه در مکان جغرافیایی از نگاه اکولوژیکی است (Shariff et al., 2013: 389).

برای دستیابی به توسعه گردشگری پایدار، چندین الزام باید برآورده شود، از جمله رسیدگی به نیازهای ساکنان محلی، برآورده کردن تقاضای رو به رشد گردشگری و حفاظت از محیط زیست (Guaita et al., 2019: 167). دستیابی به این تعادل برای ترویج توسعه گردشگری پایدار ضروری است، که می‌تواند به حفظ منابع طبیعی و فرهنگی، حمایت از جوامع محلی و ارتقای رشد اقتصادی به شیوه‌ای مسئولانه و پایدار کمک کند (Sobaih et al., 2021). در جدول شماره ۱ رویکردهای موجود در برنامه‌ریزی گردشگری، مفروضات و مدل‌ها و روش‌های مربوط بدان ذکر شده است.

جدول ۱- دیدگاه‌های مرتبط با توسعه گردشگری پایدار

روش برنامه‌ریزی	مفروضات و ایده‌های مربوطه	مثال‌هایی از روش‌های مربوطه	مدل‌های مربوطه
رویکرد تقویت گرا	- توریسم ذاتاً خوب است، توریسم باید توسعه یابد - منابع طبیعی و فرهنگی بایستی مورد استفاده قرار گیرد، تعریف توسعه صنعت توریسم در تجارت و کار جمعی	- تشویق - گسترش روابط اجتماعی - تبلیغ و ترویج - گسترش اهداف رشد و توسعه	- مدل‌های پیشینی - کننده تقاضا
رویکرد اقتصادی	توریسم برابر با سایر صنایع است، استفاده از توریسم برای اشتغال و درآمد و فائق آمدن بر تفاوت‌های منطقه‌ای، تعریف توسعه در صنعت توریسم به وسیله روش‌های اقتصادی	- آنالیز عرضه و تقاضا - آنالیز هزینه و فایده - همخوانی بازار تولید - محرک‌های توسعه و تقسیم بازار	- برنامه‌ریزی پیشرفته توریسم - انگیزش - آثار اقتصادی - ضریب اقتصادی
رویکرد جامعه مدار	- حمایت از کنترل محلی - بررسی توسعه متعادل - بررسی جانشین برای توسعه توریسم انبوه - تعریف توسعه در شرایط فرهنگی - اجتماعی	- توسعه اجتماعی - آگاهی و آموزش - مطالعات رفتاری - بررسی تأثیر اجتماعی	- دیدگاه اکولوژیکی از جامعه - ظرفیتهای اجتماعی موجود - تغییرات رفتاری افزایش‌دهنده اجتماعی
رویکرد توسعه پایدار	یکپارچگی تمام حوزه‌های تأثیرگذار در صنعت توریسم، یکپارچگی توریسم با فرایند برنامه‌ریزی، محافظت از میراث‌های بشری و تاریخی، حفاظت از منابع اکولوژیکی، وجود برنامه‌ریزی پایدار و همه-جانبه نگر	تبعیت از برنامه‌ریزی استراتژیک، افزایش آگاهی‌های تولیدکننده و مصرف‌کننده، تحلیل سیستم‌ها و اقتصاد سیاسی منعطف، تحلیل انگیزه و حساسی محیطی	- مدل‌های سیستمی در کنار مدل-های پایدار - منابع به صورت شکل یافته فرهنگی - اکولوژی تجاری متوازن درک و استنباط سازمانی

Source: Maleki et al., 2020: 188-189

مواد و روش تحقیق

پژوهش حاضر، با رویکرد آینده‌پژوهی به شناسایی مهمترین پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران با تاکید بر توان اکولوژیک آن می‌پردازد. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی، از نظر روش ترکیبی از روش‌های اسنادی و پیمایشی و از نظر ماهیت بر اساس روش‌های جدید علم آینده‌پژوهی، تحلیلی و اکتشافی است که با به کارگیری ترکیبی از مدل‌های کمی و کیفی انجام گرفته است. در تهیه پیشران‌های مورد مطالعه از روش مطالعات اسنادی و داده‌های تجربی روش پیمایشی بر اساس روش دلفی استفاده شده است. برای انتخاب تیم دلفی چون هدف تعمیم نتایج نیست، از روش نمونه‌گیری هدفمند یا قضاوتی استفاده شده است. معیارهای انتخاب خبرگان، تسلط نظری، تجربه عملی، تمایل و توانایی مشارکت در پژوهش و دسترسی است. نکته قابل توجه در تعیین تعداد خبرگان، کسب اطمینان از جامعیت دیدگاه‌های مختلف در پژوهش می‌باشد. تعداد خبرگان شرکت کننده در تحلیل ساختاری مقالات بررسی شده معمولاً بین ۱۴ الی ۲۰ نفر انتخاب شده است (Akbari et al., 2020: 289). با توجه به معیارهای فوق، در نهایت تعداد ۲۰ نفر از خبرگان و متخصصان دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، برای شرکت و همکاری در فرآیند پژوهش انتخاب شده است. در پردازش اطلاعات از روش تحلیل اثرات متقابل ساختاری در نرم‌افزار MICMAC استفاده شده است. با استفاده از روش دلفی تعداد ۳۶ پیشران اولیه در قالب ۵ بعد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، مدیریتی، و زیست محیطی شناسایی شده است (جدول ۲).

جدول ۲- پیشران‌های اولیه تاثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار شهری در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران

پیشران‌ها	بعد
Var01. توسعه صنایع محلی و کارآفرینی، Var02. ایجاد اشتغال محلی، Var03. توسعه بازارهای محلی، Var04. جلب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، Var05. افزایش تنوع اقتصادی و کسب درآمد از منابع مختلف، Var06. توسعه اقتصادی پایدار و انعطاف‌پذیری مالی	اقتصادی
Var07. افزایش همبستگی اجتماعی و ارتباطات بین فرهنگی، Var08. ارتقاء فرهنگ محلی و هویت منطقه‌ای، Var09. ترویج همکاری و تعامل اجتماعی، Var10. ارتقاء سطح زندگی و رفاه اجتماعی، Var11. ترویج عدالت اجتماعی، Var12. افزایش شفافیت و مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری‌های محلی، Var13. حفظ ارزش‌های فرهنگی و محیط زیستی، Var14. آموزش و آگاهی عمومی	اجتماعی
Var15. توسعه حمل‌ونقل عمومی و پیاده‌روی، Var16. احیای و بازسازی مناطق تاریخی و فرهنگی، Var17. ایجاد فضاهای سبز و پارک‌ها درون شهری، Var18. مدیریت پایدار منابع آب و انرژی، Var19. توسعه ساختارهای معماری سبز و پایدار، Var20. استفاده از فناوری‌های پایدار در ساخت و ساز	کالبدی
Var21. توسعه برنامه‌ریزی شهری شفاف و اشتراکی، Var22. ایجاد سیاست‌ها و آیین‌نامه‌های پایداری، Var23. تشویق به مشارکت مردم در فرآیند توسعه شهری، Var24. توسعه مدیریت محلی و کارآمد در حوزه گردشگری، Var25. ارتقاء توانمندی‌های محلی برای مدیریت بحران‌ها و ریسک‌ها، Var26. حمایت از تحقیقات و نوآوری‌های محیط زیست و پایدار، Var27. ارزیابی و پایش مداوم عملکرد برنامه‌های گردشگری	مدیریتی
Var28. حفظ مناظر طبیعی و فضای سبز درون شهری، Var29. حفظ تنوع بومی و گیاهی منطقه، Var30. کاهش آلودگی هوا، آب، و خاک، Var31. حفاظت از مناطق حساس محیط زیستی، Var32. مدیریت پسماندها و بازیافت، Var33. افزایش استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر و پاک، Var34. توسعه ساختمانهای هوشمند با استفاده از فناوری‌های پایدار، Var35. ترویج کشاورزی شهری، Var36. استفاده از مصالح پایدار	زیست محیطی

Source: Ali Akbari et al., 2018; Fanni et al., 2015; Maleki et al., 2020; Ghaderi & Arabi, 2021 and authors' library studies, 2023

محدوده مورد مطالعه

امروزه منطقه ۲۲ با جمعیتی ۱۷۵۳۹۸ هزار نفری با وسعتی حدود ۶۰۰۰ هکتار یکی از وسیع‌ترین مناطق شهر تهران می‌باشد. وجود عناصری ویژه مانند ورزشگاه آزادی تهران، پارک جنگلی چیتگر و خرگوش دره، دریاچه شهدای خلیج فارس، رودخانه کن و وردآورد، باغ ملی گیاه‌شناسی ایران، مراکز پژوهشی و دانشگاهی، مراکز درمانی عمده، مجموعه‌های تجاری و فراغت و همچنین عبور بزرگراه‌های مهم شهر تهران به همراه عبور خط ۵ متروی تهران از ویژگی‌های مهم این منطقه است. این منطقه از شمال به ارتفاعات شمال تهران، از غرب به استان البرز، از شرق به رود دره کن و از جنوب به آزادراه تهران- کرج منتهی می‌گردد. این منطقه به طرح ساماندهی (جامع) شهر تهران (مصوب ۱۳۷۰) به محدوده شهر تهران اضافه شد. منطقه ۲۲ باوجود آزادراه تهران- کرج، آزادگان و تهران- شمال و خرازی، یکی از دروازه‌های تهران به غرب و شمال کشور می‌باشد و از این حیث بسیار حائز اهمیت است. منطقه ۲۲ شهرداری تهران را می‌توان پایاب توسعه پایدار تهران دانست. آنچه از بررسی اسناد فرادست منطقه ۲۲ به دست می‌آید وجود تشتت آرا و تناقض‌هایی در این طرح‌ها و برنامه‌ها برای آینده منطقه ۲۲ به‌عنوان جدیدترین منطقه شهرداری تهران است، در یک‌سو طرح‌هایی همچون طرح مجموعه شهری تهران قرار دارد که از منطقه ۲۲ به‌عنوان «قلب مجموعه شهری» تهران یاد کرده و بر محدود ساختن اسکان جمعیت در منطقه و اختصاص زمینه به کاربری‌های ملی و

فراملی تأکید فراوان دارد و در دیگر سو جریان‌ات موجود در منطقه و نیز نظر مقامات و متولیان امر است که حکایت از پذیرش سرریز جمعیت تهران و تشویق الگوی انبوه‌سازی مسکن در جهت تبدیل منطقه ۲۲ به یک منطقه حومه‌ای کم دردسر می‌کند. اما باوجود همه این اختلاف دیدگاه‌ها آنچه مسلم است این است که نقش منطقه ۲۲، به‌عنوان پهنه‌ای درحال توسعه و شاید «تنها فرصت باقیمانده برای شهر تهران» باید به‌گونه‌ای باشد که ضمن ایجاد شرایط زیست‌محیطی مطلوب با هدف نیل به توسعه پایدار بتواند کاربری‌های مورد نیاز و کمبودهای کلان‌شهر و مجموعه شهری تهران را در خود جای دهد (Akbari, 2022: 110). در حال حاضر منطقه ۲۲ تهران ۱۲ محله و ۴ ناحیه دارد. منطقه ۲۲ به‌عنوان قطب گردشگری پایتخت شناخته می‌شود و توانسته امکانات رفاهی و گردشگری شهروندان تهرانی را تا حد زیادی جبران کند.

بحث و ارائه یافته‌ها

تحلیل کلی محیط سیستم: جدول شماره (۳)، برآیند اثرات متقابل ۳۶ عامل یا پیشران تأثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک آن را بر اساس تشکیل ماتریس ۳۶×۳۶ نشان می‌دهد. نتایج این جدول بیانگر تعداد تکرار ۲ بار و درجه پرشدگی ۹۱/۲۰ درصد است که نشان می‌دهد پیشران‌های انتخاب شده تأثیر زیادی بر هم داشته است. از مجموع ۱۱۸۲ رابطه قابل ارزیابی در ماتریس، ۱۱۴ رابطه عدد صفر است؛ این مقدار بدان معناست که عوامل پیشران بر همدیگر تأثیر نداشته و یا از همدیگر متأثر نشده است. ۱۸۲ رابطه با مقدار یک دارای تأثیر ضعیف نسبت به هم و ۴۰۱ رابطه با عدد ۲ دارای روابط اثرگذاری نسبتاً قوی است. بعلاوه، ۵۹۹ رابطه عدد ۳ دارد و این به معنای آن است که روابط پیشران‌های کلیدی بسیار زیاد بوده و از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری زیادی برخوردارند.

جدول ۳- تحلیل اولیه داده‌های ماتریس و اثرات متقابل پیشران‌ها

شاخص	اندازه ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفر	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	مجموع	درجه پرشدگی
مقدار	۳۶	۲	۱۱۴	۱۸۲	۴۰۱	۵۹۹	۱۱۸۲	۹۱/۲۰

(منبع: محاسبات نویسندگان، ۱۴۰۲)

ماتریس این پژوهش بر اساس پیشران‌های آماری با ۲ بار چرخش از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ درصد برخوردار است که حاکی از روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن دارد (جدول ۴).

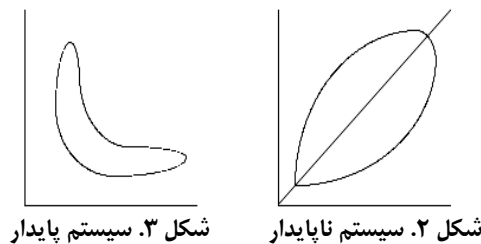
جدول ۴- درجه مطلوبیت و بهینه‌شدگی ماتریس

تأثیرپذیری	تأثیرگذاری	چرخش
۹۸٪	۱۰۰٪	۱
۱۰۰٪	۱۰۰٪	۲

(منبع: محاسبات نویسندگان، ۱۴۰۲)

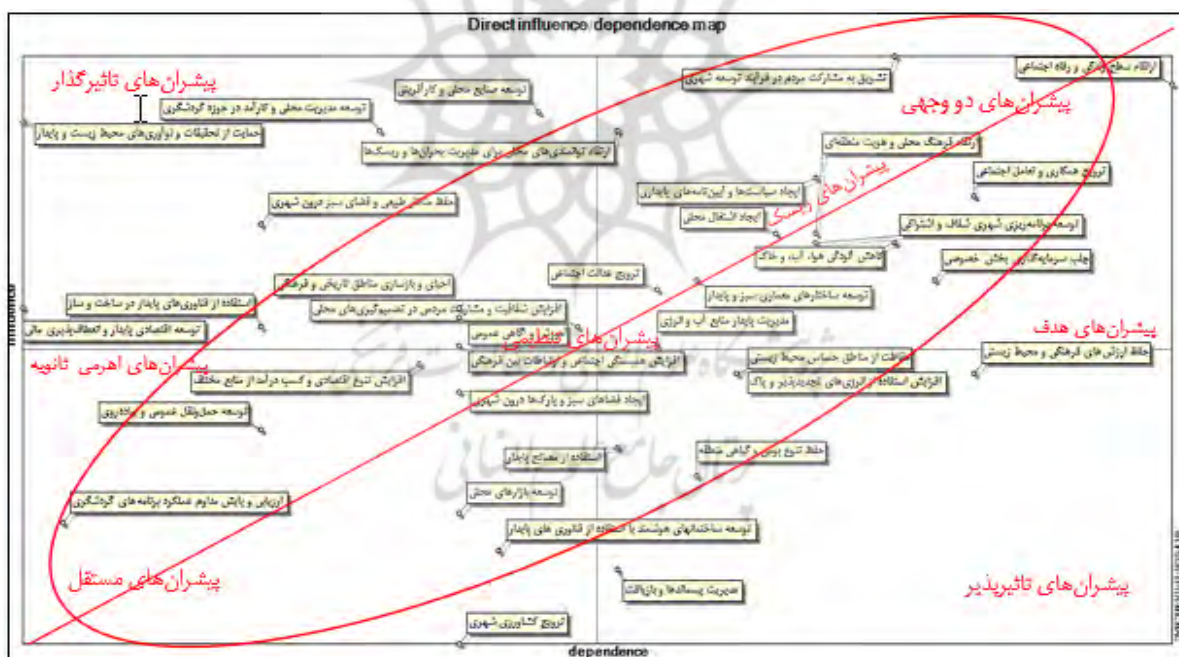
ارزیابی پلان تاثیرگذاری و تاثیرپذیری پیشران‌های تاثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تاکید بر توان اکولوژیک آن

الگوی توزیع پیشران‌های تاثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تاکید بر توان اکولوژیک آن بر روی صفحه پراکندگی حاکی از میزان پایداری یا ناپایداری سیستم است. در روش تحلیل اثرات متقابل ساختاری با نرم افزار MICMAC در مجموع دو مدل عمومی پراکندگی وجود دارد که به سیستم‌های پایدار و ناپایدار معروف است. در مدل سیستم پایدار پراکندگی متغیرها به صورت L است؛ در این مدل برخی متغیرها دارای اثرگذاری بالا و برخی دارای اثرپذیری بالا است. اما در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده‌تر است؛ در این سیستم نیروهای توسعه پیرامون محور قطری قرار گرفته است و در بیشتر مواقع حالت بینابین از اثرگذاری و اثرپذیری دارد که شناسایی پیشران‌های کلیدی را دشوار می‌سازد (شکل‌های ۲ و ۳).

شکل ۳. سیستم پایدار

شکل شماره (۴)، الگوی پراکندگی پیشران‌های تاثیرگذار بر وضعیت آینده محیط زیست شهری در منطقه ۲۲ را نشان می‌دهد. این الگوی پراکندگی به طور کلی بیانگر وضعیت یک سیستم ناپایدار است. پیشران‌های مورد مطالعه به جزء چند پیشران که دارای اثرگذاری بالا در سیستم است عموماً با وضعیت تقریباً مشابهی در اطراف محور قطری استقرار یافته‌اند.

شکل ۴- پراکندگی پیشران‌های تاثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تاکید بر توان اکولوژیک آن در پلان تاثیرگذاری و تاثیرپذیری (منبع: محاسبات نویسندگان، ۱۴۰۲)

جدول ۵- میزان تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم پیشران‌ها بر یکدیگر

رتبه	پیشران	تأثیرگذاری	پیشران	تأثیرپذیری	پیشران	تأثیرگذاری	پیشران	تأثیرپذیری
۱	Var23	377	Var10	330	Var23	372	Var10	328
۲	Var10	366	Var09	312	Var10	362	Var13	313
۳	Var01	355	Var13	312	Var01	351	Var09	311
۴	Var28	352	Var04	309	Var25	349	Var04	305

رتبه	پیشران	تأثیرگذاری	پیشران	تأثیرپذیری	پیشران	تأثیرگذاری	پیشران	تأثیرپذیری
۵	Var24	348	Var23	305	Var28	348	Var30	305
۶	Var25	348	Var30	305	Var24	344	Var23	302
۷	Var22	330	Var08	298	Var22	326	Var08	299
۸	Var09	323	Var21	298	Var09	320	Var21	298
۹	Var30	312	Var22	298	Var02	311	Var22	298
۱۰	Var02	309	Var02	294	Var12	311	Var02	293
۱۱	Var08	309	Var31	291	Var08	307	Var33	291
۱۲	Var21	305	Var33	291	Var21	305	Var31	290
۱۳	Var12	292	Var19	287	Var30	300	Var29	288
۱۴	Var04	291	Var29	287	Var19	292	Var19	287
۱۵	Var19	291	Var11	284	Var04	292	Var18	284
۱۶	Var11	287	Var18	284	Var11	286	Var11	283
۱۷	Var06	280	Var25	280	Var06	278	Var32	283
۱۸	Var16	280	Var32	280	Var14	278	Var36	282
۱۹	Var14	276	Var36	280	Var16	277	Var25	280
۲۰	Var26	273	Var12	276	Var20	273	Var12	275
۲۱	Var20	273	Var01	273	Var18	269	Var01	274
۲۲	Var07	266	Var34	269	Var26	266	Var34	269
۲۳	Var18	266	Var03	266	Var07	263	Var14	269
۲۴	Var05	258	Var07	266	Var13	262	Var17	266
۲۵	Var13	255	Var14	266	Var05	256	Var35	266
۲۶	Var31	255	Var16	266	Var17	254	Var07	265
۲۷	Var33	255	Var17	266	Var31	253	Var03	265
۲۸	Var17	248	Var35	266	Var33	245	Var16	264
۲۹	Var15	233	Var05	262	Var15	245	Var05	261
۳۰	Var36	226	Var24	258	Var36	228	Var24	258
۳۱	Var29	215	Var15	248	Var29	212	Var20	251
۳۲	Var03	201	Var20	248	Var03	210	Var15	248
۳۳	Var27	197	Var28	248	Var27	204	Var28	248
۳۴	Var34	186	Var27	230	Var34	189	Var27	230
۳۵	Var32	179	Var06	226	Var32	188	Var06	228
۳۶	Var35	151	Var26	226	Var35	157	Var26	226

(منبع: محاسبات نویسنندگان، ۱۴۰۲)

خوشه‌بندی پیشران‌های تأثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک آن

پیشران‌های تأثیرگذار: این دسته از پیشران‌ها بیانگر کلیدی‌ترین پیشران‌های دارای اهمیت راهبردی در توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک آن است. با توجه به عدم پایداری سیستم متابولسیم شهری در منطقه ۲۲ تعداد خیلی کمی از پیشران‌ها در این ناحیه قرار دارند. این پیشران شامل توسعه صنایع محلی و کارآفرینی، توسعه اقتصادی پایدار و انعطاف‌پذیری مالی، افزایش شفافیت و مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری‌های محلی، آموزش و آگاهی عمومی، احیای و بازسازی مناطق تاریخی و فرهنگی، استفاده از فناوری‌های پایدار در ساخت و ساز، توسعه مدیریت محلی و کارآمد در حوزه گردشگری، حمایت از تحقیقات و نوآوری‌های محیط زیست و پایدار و حفظ مناظر طبیعی و فضای سبز درون شهری است (جدول ۵). پیشران‌های فوق بیشترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری دارند و به عنوان بحرانی‌ترین پیشران، وضعیت کلان و تغییرات سیستم به عملکرد آن وابسته است. پیشران‌های تأثیرگذار ورودی سیستم محسوب می‌شود و توسط سیستم قابل کنترل نیست؛ زیرا خارج از سیستم قرار دارد و به صورت پیشران‌های باثبات عمل می‌کند.

پیشران‌های دوگانه: این پیشران‌ها همزمان به صورت تأثیرپذیر و تأثیرگذار عمل می‌کند. در مجموع ۱۳ پیشران تأثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک آن، جزو پیشران‌های دوگانه است که هم اثرگذار و هم اثرپذیر است. آن‌ها چنانچه در جدول ۵ ملاحظه می‌شود شامل ایجاد اشتغال محلی، جلب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، ارتقاء فرهنگ محلی و هویت منطقه‌ای، ترویج همکاری و تعامل اجتماعی، ارتقاء سطح زندگی و رفاه اجتماعی، ترویج عدالت اجتماعی، مدیریت پایدار منابع آب و

انرژی، توسعه ساختارهای معماری سبز و پایدار، ایجاد سیاست‌ها و آیین‌نامه‌های پایداری، تشویق به مشارکت مردم در فرآیند توسعه شهری، ارتقاء توانمندی‌های محلی برای مدیریت بحران‌ها و ریسک‌ها، کاهش آلودگی هوا، آب، و خاک و توسعه برنامه‌ریزی شهری شفاف و اشتراکی است. هرگونه تغییر و تحول این پیشران‌ها می‌تواند پایداری سیستم را تحت‌الشعاع قرار دهد. این نیروها خود به دودسته پیشران‌های ریسک و پیشران‌های هدف به شرح زیر تقسیم می‌شود:

۱- پیشران‌های ریسک: پیشران‌های ریسک ظرفیت بسیار بالایی برای تبدیل شدن به بازیگران کلیدی در سیستم دارد. زیرا به علت ماهیت ناپایدار، پتانسیل تبدیل شدن به نقطه انفعال سیستم را دارد. پیشران کاهش آلودگی هوا، آب، و خاک در این ناحیه قرار گرفته است.

۲- پیشران‌های هدف: هیچ پیشرانی در این ناحیه قرار نگرفته است. این پیشران بیش از آنکه تأثیرگذار باشد، تأثیرپذیر است و می‌توان آن را با ضریب قطعیت قابل قبول، به عنوان نتیجه تکامل سیستم شناسایی و معرفی کرد. با دستکاری این پیشران می‌توان به تغییرات و تکامل سیستم در جهت مورد نظر دست یافت. بنابراین، بیش از آنکه نتیجه‌ای از پیش تعیین شده را به نمایش بگذارد، نمایانگر اهداف ممکن در سیستم است.

پیشران‌های تأثیرپذیر: پیشران‌های این ناحیه تأثیرگذاری پایین و تأثیرپذیری بسیار بالا در سیستم دارند که به تکامل پیشران‌های تأثیرگذار تأثیرگذارند. پیشران‌های تأثیرپذیر بسیار حساس و خروجی سیستم به شمار می‌روند. پیشران‌های حفظ ارزش‌های فرهنگی و محیط زیستی، حفظ تنوع بومی و گیاهی منطقه، حفاظت از مناطق حساس محیط زیستی، مدیریت پسماندها و بازیافت، افزایش استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر و پاک و استفاده از مصالح پایدار در این ناحیه قرار گرفته است.

پیشران‌های مستقل: پیشران‌های توسعه بازارهای محلی، افزایش تنوع اقتصادی و کسب درآمد از منابع مختلف، افزایش همبستگی اجتماعی و ارتباطات بین فرهنگی، ایجاد فضاهای سبز و پارک‌ها درون شهری، ارزیابی و پایش مداوم عملکرد برنامه‌های گردشگری، توسعه ساختمانهای هوشمند با استفاده از فناوری‌های پایدار، ترویج کشاورزی شهری و توسعه حمل‌ونقل عمومی و پیاده‌روی پیشران‌های مستقل و مستثنی سیستم است. این نیروهای پیشران از سایر پیشران‌های سیستم تأثیر چندانی نمی‌پذیرد و بر آن‌ها نیز تأثیر کمی دارد و یا بی تأثیر است. آنها ارتباط کمی با سیستم دارد، زیرا نه باعث توقف پیشران اصلی و نه باعث تکامل و پیشرفت یک پیشران در سیستم می‌شود.

- پیشران‌های «اهرمی ثانویه»: این پیشران‌ها باوجود این‌که کاملاً مستقل هستند، بیش از آنکه تأثیرپذیر باشند، تأثیرگذارند. آن‌ها در قسمت جنوب غربی نمودار و بالای خط قطری قرار دارند و می‌توانند به‌عنوان نقاطی جهت سنجش و به‌عنوان معیار، به کار روند. پیشرانی در این ناحیه قرار نگرفته است.

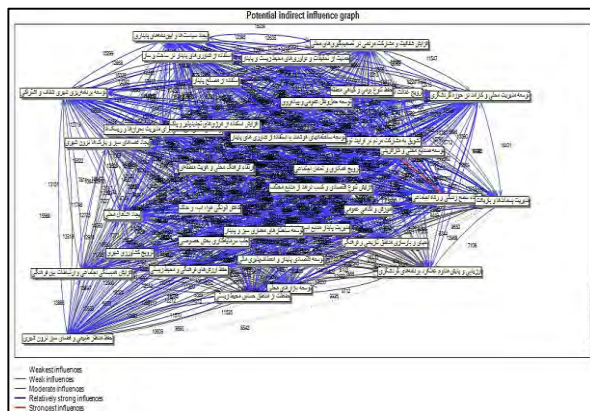
- پیشران‌های «تنظیم‌کننده»: این پیشران‌ها در نزدیکی مرکز ثقل نمودار قرار دارند. آن‌ها می‌توانند به‌صورت پی‌درپی به‌عنوان «اهرمی ثانویه»، «اهداف ضعیف» و «پیشران‌های ریسک ثانویه» عمل نمایند. پیشرانی در این ناحیه قرار نگرفته است.

جدول ۶- خوشه‌بندی پیشران‌های تأثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران

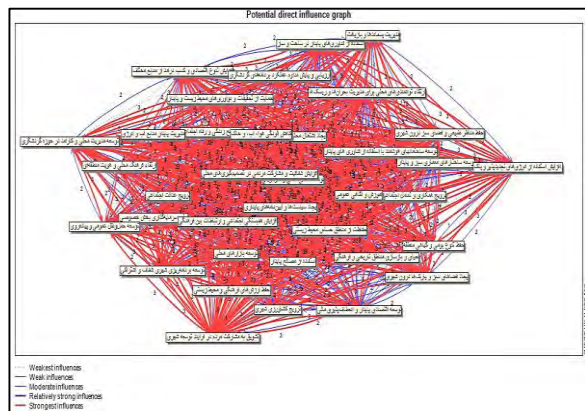
نوع پیشران	پیشران‌ها
تأثیرگذار	توسعه صنایع محلی و کارآفرینی، توسعه اقتصادی پایدار و انعطاف‌پذیری مالی، افزایش شفافیت و مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری‌های محلی، آموزش و آگاهی عمومی، احیای و بازسازی مناطق تاریخی و فرهنگی، استفاده از فناوری‌های پایدار در ساخت و ساز، توسعه مدیریت محلی و کارآمد در حوزه گردشگری، حمایت از تحقیقات و نوآوری‌های محیط زیست و پایدار و حفظ مناظر طبیعی و فضای سبز درون شهری
دوگانه	ایجاد اشتغال محلی، جلب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، ارتقاء فرهنگ محلی و هویت منطقه‌ای، ترویج همکاری و تعامل اجتماعی، ارتقاء سطح زندگی و رفاه اجتماعی، ترویج عدالت اجتماعی، مدیریت پایدار منابع آب و انرژی، توسعه ساختارهای معماری سبز و پایدار، ایجاد سیاست‌ها و آیین‌نامه‌های پایداری، تشویق به مشارکت مردم در فرآیند توسعه شهری، ارتقاء توانمندی‌های محلی برای مدیریت بحران‌ها و ریسک‌ها، کاهش آلودگی هوا، آب، و خاک و توسعه برنامه‌ریزی شهری شفاف و اشتراکی
تنظیمی	افزایش شفافیت و مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری‌های محلی و مدیریت پایدار منابع آب و انرژی
تأثیرپذیر	حفظ ارزش‌های فرهنگی و محیط زیستی، حفظ تنوع بومی و گیاهی منطقه، حفاظت از مناطق حساس محیط زیستی، مدیریت پسماندها و بازیافت، افزایش استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر و پاک و استفاده از مصالح پایدار
مستقل	توسعه بازارهای محلی، افزایش تنوع اقتصادی و کسب درآمد از منابع مختلف، افزایش همبستگی اجتماعی و ارتباطات بین فرهنگی، ایجاد فضاهای سبز و پارک‌ها درون شهری، ارزیابی و پایش مداوم عملکرد برنامه‌های گردشگری، توسعه ساختمانهای هوشمند با استفاده از فناوری‌های پایدار، ترویج کشاورزی شهری و توسعه حمل‌ونقل عمومی و پیاده‌روی
هدف	-
ریسک	کاهش آلودگی هوا، آب، و خاک

(منبع: محاسبات نویسندگان، ۱۴۰۲)

شکل‌های ۵ و ۶ نمایش گرافیکی پیشران‌های توسعه گردشگری پایدار شهری با تاکید بر توان اکولوژیک را نشان می‌دهد. در این شکل‌ها تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم پیشران‌ها بر سایر پیشران‌های سیستم مشخص شده است. چگونگی تأثیرگذاری پیشران‌ها به صورت ضعیف‌ترین تأثیر، تأثیرات ضعیف، تأثیرات میانه، تأثیرات قوی و قوی‌ترین تأثیرات است.

شکل ۶- روابط غیر مستقیم بین متغیرها (از بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

شکل ۵- روابط مستقیم بین متغیرها (از بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

(منبع: محاسبات نویسنده‌گان، ۱۴۰۲)

پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تاکید بر توان اکولوژیک آن

از میان ۳۶ نیروی پیشران، ۱۲ پیشران در تأثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تاکید بر توان اکولوژیک آن اثر کلیدی بیشتری دارند که شامل تشویق به مشارکت مردم در فرآیند توسعه شهری، ارتقاء سطح زندگی و رفاه اجتماعی، توسعه صنایع محلی و کارآفرینی، حفظ مناظر طبیعی و فضای سبز درون شهری، توسعه مدیریت محلی و کارآمد در حوزه گردشگری، ارتقاء توانمندی‌های محلی برای مدیریت بحران‌ها و ریسک‌ها، ایجاد سیاست‌ها و آیین‌نامه‌های پایداری، ترویج همکاری و تعامل اجتماعی، کاهش آلودگی هوا، آب، و خاک، ایجاد اشتغال محلی، ارتقاء فرهنگ محلی و هویت منطقه‌ای و توسعه برنامه‌ریزی شهری شفاف و اشتراکی هستند. این نیروها از نظر عملکرد سیستمی نقش تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری اندک را در محیط سیستم با هدف توسعه گردشگری پایدار منطقه ۲۲ با توجه به توان اکولوژیک آن ایفاء می‌کند و در نتیجه مؤثرترین و کلیدی‌ترین پیشران‌ها محسوب می‌شود (جدول ۷).

جدول ۷- پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تاکید بر توان اکولوژیک آن و تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم

پیشران‌های کلیدی (مستقیم و غیرمستقیم)					رتبه
تأثیرپذیری غیرمستقیم	تأثیرگذاری غیرمستقیم	تأثیرپذیری مستقیم	تأثیرگذاری مستقیم	پیشران	
۳۰۲	۳۷۲	۳۰۵	۳۷۷	تشویق به مشارکت مردم در فرآیند توسعه شهری	۱
۳۲۸	۳۶۲	۳۳۰	۳۶۶	ارتقاء سطح زندگی و رفاه اجتماعی	۲
۲۷۴	۲۵۱	۲۷۳	۲۵۵	توسعه صنایع محلی و کارآفرینی	۳
۲۴۵	۳۴۸	۲۴۸	۳۵۲	حفظ مناظر طبیعی و فضای سبز درون شهری	۴
۲۵۸	۳۴۴	۲۵۸	۳۴۸	توسعه مدیریت محلی و کارآمد در حوزه گردشگری	۵
۲۸۰	۳۴۹	۲۸۰	۳۴۸	ارتقاء توانمندی‌های محلی برای مدیریت بحران‌ها و ریسک‌ها	۶
۲۹۸	۳۲۶	۲۹۸	۳۳۰	ایجاد سیاست‌ها و آیین‌نامه‌های پایداری	۷
۳۱۱	۳۲۰	۳۱۲	۳۲۳	ترویج همکاری و تعامل اجتماعی	۸
۳۰۵	۳۰۰	۳۰۵	۳۱۲	کاهش آلودگی هوا، آب، و خاک	۹

پیشران‌های کلیدی (مستقیم و غیرمستقیم)					
رتبه	پیشران	تأثیرگذاری مستقیم	تأثیرپذیری مستقیم	تأثیرگذاری غیرمستقیم	تأثیرپذیری غیرمستقیم
۱۰	ایجاد اشتغال محلی	۳۰۹	۲۹۴	۳۱۱	۲۹۳
۱۱	ارتقاء فرهنگ محلی و هویت منطقه‌ای	۳۰۹	۲۹۸	۳۰۷	۲۹۹
۱۲	توسعه برنامه‌ریزی شهری شفاف و اشتراکی	۳۰	۲۹۸	۳۰۵	۲۹۸

(منبع: محاسبات نویسندگان، ۱۴۰۲)

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

این پژوهش با هدف شناسایی پیشران‌های تأثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک آن انجام شده است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که الگوی کلی پراکندگی پیشران‌های توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک آن از نظر تحلیل اثرات متقابل، در مجموع بیانگر وضعیت یک سیستم محیطی ناپایدار است که در آن پیشران‌های مورد مطالعه از نظر اثرگذاری و اثرپذیری، حالت پیچیده و بینابین دارد. وضعیت خوشه‌بندی گویای تمرکز خوشه‌ای در ناحیه پیشران‌های دوگانه است. از میان ۳۶ نیروی پیشران، ۱۲ پیشران در تأثیرگذار بر وضعیت آینده توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک آن اثر کلیدی دارد که شامل تشویق به مشارکت مردم در فرآیند توسعه شهری، ارتقاء سطح زندگی و رفاه اجتماعی، توسعه صنایع محلی و کارآفرینی، حفظ مناظر طبیعی و فضای سبز درون شهری، توسعه مدیریت محلی و کارآمد در حوزه گردشگری، ارتقاء توانمندی‌های محلی برای مدیریت بحران‌ها و ریسک‌ها، ایجاد سیاست‌ها و آیین‌نامه‌های پایداری، ترویج همکاری و تعامل اجتماعی، کاهش آلودگی هوا، آب، و خاک، ایجاد اشتغال محلی، ارتقاء فرهنگ محلی و هویت منطقه‌ای و توسعه برنامه‌ریزی شهری شفاف و اشتراکی بودند. این نیروها از نظر عملکرد سیستمی نقش تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری اندک را در محیط سیستم با هدف ارتقای کیفیت توسعه گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ کلانشهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک آن ایفاء می‌کند و در نتیجه مؤثرترین و کلیدی‌ترین پیشران‌ها محسوب می‌شود. نتایج این پژوهش با یافته‌های پژوهش علی اکبری و همکاران (۱۳۹۷)، در رابطه با گسترش فضاهای ساخته شده مرتبط با گردشگری، تخریب محیط در نتیجه ساخت و ساز بیش از حد خانه‌های دوم و مشارکت و همبستگی همسو می‌باشد. همچنین با یافته‌های پژوهش قهرمانی فرد و همکاران (۱۴۰۰)، در رابطه با پیشران ارتقاء فرهنگ محلی و هویت منطقه‌ای همسو می‌باشد.

آنچه فهم آن بر پایه یافته‌های این مقاله به عنوان راهنمای گذار تدریجی منطقه ۲۲ کلانشهر تهران به توسعه گردشگری پایدار با تأکید بر توان اکولوژیک است، در راهکارهای زیر قابل جمع‌بندی است:

- مشارکت فعال مردم در فرآیند توسعه شهری و گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ تهران، با توجه به توان اکولوژیک و حفاظت از محیط زیست، اهمیت بسیاری دارد. این مشارکت می‌تواند منجر به ایجاد راهکارهای موثر برای حفظ منابع طبیعی، کاهش آلودگی هوا و آب، حفاظت از تنوع زیستی و ارتقاء کیفیت محیط زیست شود. همچنین، با افزایش آگاهی مردم از اهمیت محافظت از محیط زیست، توسعه گردشگری پایدار و مدیریت بهینه منابع طبیعی ممکن است و موجب ارتقاء کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی در این منطقه گردد. از این رو، ایجاد فرصت‌های مشارکت و شواهد جهت حضور مردم در فرآیند تصمیم‌گیری و اجرای طرح‌های توسعه شهری و گردشگری، امری بسیار حیاتی و ضروری است.

ارتقاء سطح زندگی و رفاه اجتماعی در فرآیند توسعه شهری و گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ تهران، با تأکید بر توان اکولوژیک، می‌تواند منجر به بهبود شرایط زندگی شهروندان شود، از جمله افزایش دسترسی به خدمات عمومی، امکانات تفریحی و فرهنگی، بهبود شرایط محیط زیستی و کیفیت هوا، کاهش آلودگی و ترافیک، و ارتقاء ایمنی شهری. افزایش رفاه اجتماعی نیز می‌تواند منجر به افزایش احساس ارتباط اجتماعی، کاهش فقر و تفاوت‌های اجتماعی، و توسعه فرهنگ شهروندی شود. با توجه به تأثیرات مثبت این ارتقاء بر زندگی شهروندان، این امر می‌تواند به عنوان انگیزه مهمی برای توسعه گردشگری پایدار در منطقه مورد نظر عمل کند، زیرا رفاه شهروندان و کیفیت زندگی آنها جذابیت بیشتری برای گردشگران ایجاد می‌کند و به توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه کمک می‌کند.

ارتقاء توسعه صنایع محلی و کارآفرینی در فرآیند توسعه شهری و گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ تهران، با تأکید بر توان اکولوژیک، می‌تواند به ایجاد فرصت‌های شغلی محلی و توسعه اقتصادی منطقه کمک کند، به خصوص در حوزه‌هایی که به ویژه با محیط زیست همخوانی دارند، مانند صنایع دستی، تولیدات اکولوژیک و محصولات محلی. این کارآفرینی می‌تواند با ایجاد ارتباط مستقیم با جامعه محلی و توسعه زیرساخت‌های محلی، به توسعه پایدار شهری و گردشگری پایدار کمک کند. همچنین، این ارتقاء می‌تواند به حفظ فرهنگ و زندگی محلی کمک کند و به ارتقاء احساس هویت و ارتباط اجتماعی شهروندان منطقه کمک کند. از طرف دیگر، ارتقاء توسعه صنایع محلی و کارآفرینی

می‌تواند به حفظ و حراست از منابع طبیعی و محیط زیست شهری کمک کرده و به توسعه گردشگری پایدار در این منطقه کمک نماید. ارتقاء حفظ مناظر طبیعی و فضای سبز درون شهری در فرآیند توسعه شهری و گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ تهران می‌تواند به حفظ تنوع زیستی و حفاظت از منابع طبیعی شهری کمک کند و از تخریب و آسیب به محیط زیست جلوگیری نماید. فضای سبز درون شهری به عنوان آرامش‌بخشی برای ساکنان و بازدیدکنندگان عمل می‌نماید و می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی شهروندان و افزایش رفاه اجتماعی کمک نماید. همچنین، حفظ مناظر طبیعی و فضای سبز درون شهری می‌تواند به تنوع فرهنگی و اجتماعی منطقه افزوده و از گردشگران جذب شده توسط زیبایی‌های طبیعی و فضاهای سبز سود ببرد. این اقدام همچنین می‌تواند به توسعه گردشگری پایدار در منطقه کمک کرده و موجب ایجاد فرصت‌های اقتصادی و اشتغالزایی در زمینه گردشگری شود.

توسعه مدیریت محلی و کارآمد در حوزه گردشگری در فرآیند توسعه شهری و گردشگری پایدار در منطقه ۲۲ تهران، با تأکید بر توان اکولوژیک، قادر است به طور موثر در ایجاد سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌هایی که به حفظ و بهبود محیط زیست شهری و منابع طبیعی کمک کنند، دخالت داشته باشد. این اقدام می‌تواند به بهبود کیفیت خدمات شهری، مانند حمل‌ونقل عمومی، مدیریت پسماندها، و تأمین آب و انرژی، کمک کرده و به پایداری شهری و گردشگری در منطقه کمک نماید. همچنین، مدیریت محلی می‌تواند در جهت توسعه زیرساخت‌های گردشگری، ایجاد فضاهای سبز و پارک‌ها، توسعه فرهنگ و هنرهای محلی، و توسعه صنایع محلی و کارآفرینی در منطقه سرمایه‌گذاری نماید. ایجاد سیاست‌ها و آیین‌نامه‌های پایداری با تأکید بر توان اکولوژیک در فرآیند توسعه شهری و گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ تهران می‌تواند به حفظ و بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی و محیط زیست کمک می‌کند و باعث ایجاد شهرها و مناطق گردشگری پایدارتر و سالم‌تر می‌شود.

اتکای بر همکاری و تعامل اجتماعی در فرآیند توسعه شهری و توسعه گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ تهران با تأکید بر توان اکولوژیک به معنای اهمیت دادن به نقش افراد و اجتماع در راهبردها و برنامه‌ریزی‌های مرتبط با توسعه شهری و گردشگری پایدار است. این نوع همکاری و تعامل می‌تواند منجر به ایجاد راهکارهای برنامه‌ریزی مشترک و استفاده بهینه از منابع طبیعی و فرصت‌های اکولوژیک شود که در نتیجه، باعث توسعه پایدار و حفظ محیط زیست در منطقه می‌شود.

کاهش آلودگی هوا، آب و خاک در فرآیند توسعه شهری و توسعه گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ تهران با تأکید بر توان اکولوژیک می‌تواند به حفظ سلامت محیط زیست و منابع طبیعی کمک می‌کند و در نتیجه، برای جلوگیری از تخریب محیط زیست و افزایش کیفیت زندگی انسان‌ها ضروری است. این اقدامات می‌توانند به حفظ جاذبه‌های گردشگری، بهبود سلامت عمومی و افزایش پایداری اقتصادی در منطقه کمک کنند.

ایجاد اشتغال محلی در فرآیند توسعه شهری و توسعه گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ تهران با تأکید بر توان اکولوژیک می‌تواند منجر به افزایش درآمد و رفاه اجتماعی مردم محلی شود، همچنین باعث حفظ فرهنگ و میراث محلی نیز می‌شود. ایجاد اشتغال محلی همچنین می‌تواند به کاهش مهاجرت از روستاها به شهرها کمک کرده و به توازن جمعیتی و توسعه پایدار کمک کند.

ارتقاء فرهنگ محلی و هویت منطقه‌ای در فرآیند توسعه شهری و توسعه گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ تهران با تأکید بر توان اکولوژیک می‌تواند به حفظ و ارتقاء ارزش‌ها، سنت‌ها، و فرهنگ محلی کمک کند و همچنین باعث جذب گردشگران به دلیل جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی منطقه شود. این امر همچنین می‌تواند به توسعه اقتصادی محلی و افزایش اشتغال در صنایع دستی و خدمات محلی کمک کند.

توسعه برنامه‌ریزی شهری شفاف و اشتراکی در فرآیند توسعه شهری و توسعه گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ تهران با تأکید بر توان اکولوژیک می‌تواند به شهروندان اطمینان دهد که تصمیمات مربوط به توسعه شهری به صورت شفاف و با شرکت مشارکتی آن‌ها اتخاذ می‌شود. این نوع برنامه‌ریزی می‌تواند منجر به استفاده بهینه از منابع طبیعی و حفظ محیط زیست شود و همچنین باعث افزایش اعتماد عمومی و پایداری اجتماعی در منطقه شود. برخی از پیشنهادات کاربردی در فرآیند توسعه شهری و گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ تهران با تأکید بر توان اکولوژیک عبارتند از:

- توسعه حمل و نقل عمومی پایدار: افزایش استفاده از حمل و نقل عمومی، ایجاد خطوط اتوبوس سبز و قطارهای شهری الکتریکی، و ارتقای زیرساخت‌های مرتبط با حمل و نقل عمومی برای کاهش ترافیک و آلودگی هوا.
- حفظ و توسعه فضاهای سبز: ایجاد پارک‌ها، باغ‌ها، و فضاهای سبز عمومی، و توسعه سیاست‌ها برای حفظ مناظر طبیعی و اکولوژی شهری.
- ترویج گردشگری پایدار: توسعه برنامه‌ها و فعالیت‌های گردشگری پایدار، ارائه تورهای محیط‌زیستی و فرهنگی، و تشویق به استفاده از مواد غذایی محلی و ارگانیک.
- بهبود کیفیت زندگی شهروندان: ارتقای کیفیت هوای تنفسی و آب شرب، کاهش صدمات زیست محیطی، و ارائه خدمات بهداشتی و

- بهداشت عمومی به شهروندان.
- توسعه اقتصاد محلی: حمایت از کسب و کارهای محلی، توسعه بازارهای محلی و صنایع دستی، و ایجاد فرصت‌های کارآفرینی برای جوانان و زنان.
 - مدیریت پایدار منابع طبیعی: ایجاد برنامه‌ها و سیاست‌های مدیریت منابع آب، انرژی، و زباله به منظور حفظ منابع طبیعی و کاهش آلودگی محیطی.
 - ارتقای آگاهی و آموزش: برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی در زمینه حفظ محیط زیست، استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر، و ترویج فرهنگ محیط زیستی.
 - همکاری میان نهادها: توسعه همکاری بین دولت محلی، نهادهای مردم‌نهاد، بخش خصوصی، و جامعه مدنی برای اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های مرتبط با توسعه گردشگری پایدار.

References

1. Akbari, M., Taherpour, F., Boustan Ahmadi, V., & Foladi, A., (2020). Structural-Interpretive Modeling of Factors Affecting the Development of Religious Tourism in Iran by Future Research Approach. *Journal of Tourism and Development*, 9(4), 285-296. doi: 10.22034/jtd.2019.194595.1783. [In Persian]
2. Akbari, M., (2022). Presenting the livability model of the 22 district of Tehran metropolis with a human city approach, PHD thesis. geography and urban planning. supervisor: Dr esmail Ali akbari, Faculty of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran. [In Persian]
3. Aliakbari, E., pourahmad, A., & jalalabadi, L. (2018). Identifying the Effective thrusters on the Future of Tourism Status of Kerman City with Futuristic Approach.. *Journal of Tourism and Development*, 7(1), 156-178. [In Persian]
4. Ashworth, G.J. and Page, S.J., 2011. Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism Management*, v. 32(1), p. 1-15.
5. Boom, SME., Weijschede, J., Melissen, F., Koens, K., & Mayer, I. (2021). Identifying stakeholder perspectives and worldviews on sustainable urban tourism development using a Q-sort methodology. *Current Issues in Tourism*, 24(4), 520-535.
6. Brochado, A.; Rodrigues, P.; Sousa, A.; Borges, A.P.; Veloso, M.; Gómez-Suárez, M. Resilience and Sustainable Urban Tourism: Understanding Local Communities' Perceptions after a Crisis. *Sustainability* 2023, 15, 13298.
7. Budeanu, A., 2005. Impacts and responsibilities for sustainable tourism: A tour operator's perspective. *J. Clean. Product.*, v. 13, p. 89-97.
8. Chang, C.-L.; McAleer, M.; Ramos, V. A Charter for Sustainable Tourism after COVID-19. *Sustainability* 2020, 12, 3671.
9. Cheng, Y.; Zhu, K.; Zhou, Q.; El Archi, Y.; Kabil, M.; Remenyik, B.; Dávid, L.D. Tourism Ecological Efficiency and Sustainable Development in the Hanjiang River Basin: A Super-Efficiency Slacks-Based Measure Model Study. *Sustainability* 2023, 15, 6159. <https://doi.org/10.3390/su15076159>
10. Eraqi, M.I., 2007. Local communities' attitudes towards impacts of tourism development in Egypt. *Tour. Anal.*, v. 12, p. 191-200.
11. Fanni, Z., Alizadeh Touli, M., & Zahmatkesh, Z., (2015). The Effects of Tourism on Urban Sustainable Development on the Base of Habitant's Views; Case Study: Qeshm Island. *Tourism Management Studies*, 9(28), 39-72. doi: 20.1001.1.23223294.1393.9.28.3.1. [In Persian]
12. Ghaderi, E., & arabi, S. S., (2021). Achieving sustainable development through urban tourism (case study: Zirab city). *Researches in Earth Sciences*, 12(2), 1-18. doi: 10.52547/esrj.12.2.1 Asgari Daefe Hassan, Mohammadi Ali, Ariati Esfahani Burhan, Bishmi Bahar. The effect of important factors of urban ecotourism development on increasing resilience (case study: District 22 of Tehran). *Geographical studies of mountainous regions*. 2 (4):101-114. Doi:10.52547/gasma.2.4.137. [In Persian]
13. Ghahramanifard, H., Hoseinzadedalir, K., & Moosavi, M. S. (2021). Recognition and Evaluation of Effective Vital Drivers on the Future of Tourism Development in Iran's Metropolises Case Study: Tabriz Metropolis. *urban tourism*, 8(1), 67-82. doi: 10.22059/jut.2021.316833.869. [In Persian]

14. Godil, D.I.; Sharif, A.; Rafique, S.; Jermisittiparsert, K. The Asymmetric Effect of Tourism, Financial Development, and Globalization on Ecological Footprint in Turkey. *Environ. Sci. Pollut. Res.* 2020, 27, 40109–40120.
15. Grube, Nils (2023). "Seeking pathways for sustainable urban tourism: a critical deconstruction of Berlin's approach for city-compatible tourism," *European Planning Studies*, Taylor & Francis Journals, vol. 31(8), pages 1673-1692, August.
16. Guaita Martínez, J.M.; Martín Martín, J.M.; Salinas Fernández, J.A.; Mogorrón-Guerrero, H. An Analysis of the Stability of Rural Tourism as a Desired Condition for Sustainable Tourism. *J. Bus. Res.* 2019, 100, 165–174.
17. Guo, Y.; Jiang, J.; Li, S. A Sustainable Tourism Policy Research Review. *Sustainability* 2019, 11, 3187.
18. Han, H. Consumer Behavior and Environmental Sustainability in Tourism and Hospitality: A Review of Theories, Concepts, and Latest Research. *J. Sustain. Tour.* 2021, 29, 1021–1042.
19. Higgins-Desbiolles, F. The “War over Tourism”: Challenges to Sustainable Tourism in the Tourism Academy after COVID-19. *J. Sustain. Tour.* 2021, 29, 551–569.
20. Kim, S.; Whitford, M.; Arcodia, C. Development of Intangible Cultural Heritage as a Sustainable Tourism Resource: The Intangible Cultural Heritage Practitioners’ Perspectives. *J. Herit. Tour.* 2019, 14, 422–435.
21. Li, Y., & Terason, S. (2023). Configuring the Pattern of Sustainable Tourism Development as Affected by the Construction of a High-Speed Railway System. *SAGE Open*, 13(3).
22. Liu, Z. Sustainable Tourism Development: A Critique. *J. Sustain. Tour.* 2003, 11, 459–475.
23. Lu, J.; Nepal, S.K. Sustainable Tourism Research: An Analysis of Papers Published in the Journal of Sustainable Tourism. *J. Sustain. Tour.* 2009, 17, 5–16.
24. Maleki, S., Alizadeh, H., & Kamelifar, M. J., (2020). An Analysis of the Urban Tourism Sustainability Patterns in Ahvaz city. *Tourism Management Studies*, 15(49), 181-201. doi: 10.22054/tms.2020.11050. [In Persian]
25. Mansfeld, Y. and Jonas, A., 2006. Evaluating the socio-cultural carrying capacity of rural tourism communities: A ‘value stretch’ approach. *Tijdschr. Voor Econ. Soc. Geogr.*, v. 97, p. 583-601.
26. Motamedi, M., fakhar, Z., & Mafi, F. (2022). Identifying and Prioritizing Strategic Factors for Tourism Development in Sonqor. *URBAN TOURISM*, 8(4), 73-86. doi: 10.22059/jut.2021.327998.934. [In Persian]
27. Rasoolimanesh, S.M.; Ramakrishna, S.; Hall, C.M.; Esfandiar, K.; Seyfi, S. A Systematic Scoping Review of Sustainable Tourism Indicators in Relation to the Sustainable Development Goals. *J. Sustain. Tour.* 2020, 1–21.
28. Shariff, N.M. and Abidin, A.Z., 2013. Community attitude towards tourism impacts: Developing a standard instrument in the Malaysian context. *E-J. Soc. Sci. Res.*, v. 1, p. 386-396.
29. Sheller, M. Reconstructing Tourism in the Caribbean: Connecting Pandemic Recovery, Climate Resilience and Sustainable Tourism through Mobility Justice. *J. Sustain. Tour.* 2021, 29, 1436–1449.
30. Sobaih, A.E.E.; Elshaer, I.; Hasanein, A.M.; Abdelaziz, A.S. Responses to COVID-19: The Role of Performance in the Relationship between Small Hospitality Enterprises’ Resilience and Sustainable Tourism Development. *Int. J. Hosp. Manag.* 2021, 94, 102824.
31. taghvaei, Z., Motevalli, S., janbazghobadi, G., & Azimi Amoli, J. (2023). An Analysis of Urban Green Spaces for Sustainable Development of Urban Tourism with Emphasis on Environmental Dimension (Case Study: Shahr Noor). 14(53), 33-46. doi: 10.30495/jupm.2022.30535.4203. [In Persian]
32. Uslu, A.; Erul, E.; Santos, J.A.C.; Obradović, S.; Custódio Santos, M. Determinants of Residents’ Support for Sustainable Tourism Development: An Empirical Study in Midyat, Turkey. *Sustainability* 2023, 15, 10013.
33. WTO. (2001), *International Cultural Tourism Charter, Managing Tourism at Place of Heritage Significance*. Mexico: World Tourism Organization Press.
34. Zhou, Q.; Zhu, K.; Kang, L.; Dávid, L.D. Tea Culture Tourism Perception: A Study on the Harmony of Importance and Performance. *Sustainability* 2023, 15, 2838.

35. Zhu, K.; Zhou, Q.; Cheng, Y.; Zhang, Y.; Li, T.; Yan, X.; Alimov, A.; Farmanov, E.; Dávid, L.D. Regional Sustainability: Pressures and Responses of Tourism Economy and Ecological Environment in the Yangtze River Basin, China. *Front. Ecol. Evol.* 2023, 11, 168.

